Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (tredje avdelningen)

den 19 september 2019*

”Begäran om förhandsavgörande – Konsumentskydd – Direktiv 93/13/EEG – Oskäliga avtalsvillkor i konsumentavtal – Artikel 3.1 och 3.3 – Bilagan till direktiv 93/13/EEG – Punkt 1 m och q – Hypotekslån – Notariebestyrkt handling – Handling som av notarius publicus försetts med ett verkställighetsbeslut – Omvänd bevisbörda – Artikel 5.1 – Klar och begriplig formulering”

I mål C-34/18,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Fővárosi Ítélőtábla (Regionala appellationsdomstolen i Budapest, Ungern) genom beslut av den 9 januari 2018, som inkom till domstolen den 18 januari 2018, i målet

Ottília Lovasné Tóth

mot

ERSTE Bank Hungary Zrt.,

meddelar

DOMSTOLEN (tredje avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden A. Prechal (referent) samt domarna F. Biltgen, J. Malenovský, C.G. Fernlund och L.S. Rossi,

generaladvokat: G. Hogan,

justitiesekreterare: handläggaren R. Şereş,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 23 januari 2019,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

– O. Lovasné Tóth, genom G. Némethi, ügyvéd,

– ERSTE Bank Hungary Zrt., genom T. Kende och P. Sonnevend, ügyvédek,

– Österrikes regering, genom M.Z. Fehér, i egenskap av ombud,

– Europeiska kommissionen, genom N. Ruiz García och A. Tokár, båda i egenskap av ombud,

och efter att den 21 mars 2019 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

* Rättegångsspråk: ungerska

följande

Dom

1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artiklarna 3 och 5 i rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal (EGT L 95, 1993, s. 29; svensk specialutgåva, område 15, volym 12, s. 169) samt av punkt 1 m och q i bilagan till detta direktiv.

2 Begäran har framställts i ett mål mellan Ottília Lovasné Tóth (nedan kallad låntagaren) och ERSTE Bank Hungary Zrt. (nedan kallad banken). I målet yrkas att det ska fastställas att ett villkor i ett avtal om hypotekslån uttryckt i utländsk valuta är oskäligt.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

3 Femte skälet i direktiv 93/13 har följande lydelse:

”Konsumenterna känner normalt inte till de andra medlemsländernas lagregler gällande avtal om försäljning av varor eller tillhandahållande av tjänster. Denna brist på kunskap kan få dem att avstå från direkta köp av varor eller tjänster i en annan medlemsstat.”

4 I artikel 3.1 i samma direktiv föreskrivs följande:

”Ett avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling skall anses vara oskäligt om det i strid med kravet på god sed medför en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten.”

5 I artikel 3.3 i direktivet hänvisas till dess bilaga, som innehåller en ”vägledande, inte uttömmande lista på villkor som kan anses oskäliga”.

6 I artikel 5 första meningen i samma direktiv föreskrivs följande:

”I avtal där alla eller vissa villkor som erbjuds konsumenten är i skriftlig form skall dessa villkor alltid vara klart och begripligt formulerade.”

7 I artikel 8 i direktiv 93/13 föreskrivs följande:

”För att säkerställa bästa möjliga skydd för konsumenten får medlemsstaterna, inom det område som omfattas av detta direktiv, anta eller behålla strängare bestämmelser som är förenliga med fördraget.”

8 I punkt 1 i bilagan till direktivet föreskrivs följande:

”Avtalsvillkor vars mål eller konsekvens är

…

m) att ge näringsidkaren rätt att avgöra om den levererade varan eller tjänsten överensstämmer med avtalet, eller att ge honom rätt att ensam tolka ett avtalsvillkor,

…

q) att upphäva eller inskränka konsumentens rätt att gå till domstol eller vidta andra rättsliga åtgärder, särskilt genom att kräva att konsumenten för tvister enbart till skiljeförfarande som inte är reglerat i lag, genom att orättmätigt inskränka konsumentens tillgång till bevismedel eller genom att pålägga konsumenten en bevisbörda som enligt gällande rätt bör ligga hos någon annan avtalspart.”

Ungersk rätt

Civillagen

9 I 205/A § i Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (lag nr IV från år 1959 om införande av civillagen), i den lydelse som är tillämplig i målet vid den nationella domstolen (nedan kallad civillagen), föreskrivs följande:

”1. Samtliga avtalsvillkor som en part i syfte att ingå ett stort antal avtal ensidigt har utarbetat i förväg utan motpartens medverkan och som inte har varit föremål för individuell förhandling mellan parterna ska anses utgöra allmänna avtalsvillkor.

…

3. Ett avtalsvillkors karaktär av allmänt avtalsvillkor påverkas inte av vilken omfattning, form eller lydelse villkoret har och inte heller av om det utgör en del av själva avtalet eller återfinns i en separat handling.”

10 209 § i civillagen har följande lydelse:

”1. Ett allmänt avtalsvillkor eller ett avtalsvillkor i ett konsumentavtal som inte förhandlats fram individuellt är oskäligt när det, i strid med kraven på god tro och skälighet, ensidigt och utan giltigt skäl anger parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet på ett sådant sätt att en avtalspart missgynnas i förhållande till den part som har uppställt det aktuella avtalsvillkoret.

2. Vid bedömningen av huruvida ett avtalsvillkor är oskäligt ska samtliga omständigheter beaktas som förelåg när avtalet ingicks och som ledde fram till detta, liksom vilket slag av tjänst som avses och förhållandet mellan det aktuella villkoret och övriga villkor i avtalet eller i andra avtal.

3. Genom särskilda bestämmelser får det anges vilka villkor i avtal med en konsument som ska anses oskäliga och vilka av dem som ska anses oskäliga såvida inte något annat bevisas.”

11 I 209/A § i civillagen föreskrivs följande:

”1. Den part som förfördelats kan bestrida ett oskäligt avtalsvillkor som ingår i avtalet som en allmän avtalsbestämmelse.

2. Oskäliga avtalsvillkor som ingår i konsumentavtal såsom allmänna avtalsbestämmelser som ensidigt har utarbetats i förväg, och som inte enskilt varit föremål för förhandling mellan konsumenten och dennes motpart, är ogiltiga. Ogiltigheten får endast göras gällande till konsumentens fördel.”

12 242 § i civillagen har följande lydelse:

”1. Ett erkännande av skulden påverkar inte den juridiska rätten till den. Det åligger emellertid den som gör ett sådant erkännande att styrka att skulden inte finns kvar, att den inte kan göras gällande i domstol eller att avtalet inte är giltigt.

2. Erkännandet av skulden görs genom en skriftlig förklaring ställd till den andra parten.”

13 I 523 § i civillagen föreskrivs följande:

”1. Enligt ett låneavtal ska finansinstitutet eller en annan långivare ställa det överenskomna beloppet till låntagarens förfogande. Låntagaren ska för sin del återbetala detta belopp i enlighet med vad som föreskrivs i avtalet.

2. Om inte annat föreskrivs i lag, är gäldenären skyldig att betala ränta (banklån) om långivaren är ett finansinstitut.”

14 Enligt 688 § i civillagen syftar denna lag bland annat till att införliva direktiv 93/13 med ungersk rätt.

Regeringsdekretet

15 I 1 § punkt 1 i fogyasztóval kötött szerződésben tisztességtelennek minősülő feltételekről szóló 18/1999. (II. 5.) Kormányrendelet (regeringsdekret 18/1999 (II.5.) om oskäliga avtalsvillkor i konsumentavtal), i den lydelse som är tillämplig i målet vid den nationella domstolen (nedan kallad regeringsdekretet), föreskrivs att ett avtalsvillkor ska anses vara oskäligt särskilt om det

”…

b) ger enbart den part om ingår avtal med konsumenten rätt att avgöra om avtalet har fullgjorts i enlighet med villkoren i det,

…

i) utesluter eller begränsar de förfaranden som konsumenten har tillgång till för att göra sina rättigheter gällande, enligt lag eller avtal mellan parterna, med undantag av de förfaranden som ersätts av ett tvistlösningsförfarande som föreskrivs i lag eller annan författning,

j) vänder på bevisbördan till nackdel för konsumenten.”

16 Enligt 3 § punkt 2 i regeringsdekretet gäller följande:

”Genom detta dekret införlivas, tillsammans med relevanta bestämmelser i civillagen, direktiv [93/13] med ungersk rätt.”

Civilprocesslagen

17 I 164 § i Polgári Törvénykönyvről szóló 1952. évi IV. törvény (lag nr IV från år 1952 om införande av civilprocesslagen), i den lydelse som är tillämplig i målet vid den nationella domstolen (nedan kallad civilprocesslagen), föreskrivs följande i punkt 1:

”Det är i allmänhet den part som har ett intresse av att domstolen finner de sakomständigheter som krävs för att målet ska kunna avgöras bevisade som ska styrka dessa omständigheter.”

Den ungerska lagen nr LIII från år 1994

18 I 10 § i bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII törvény (den ungerska lagen nr LIII från år 1994 om verkställighet i domstol), i den lydelse som var tillämplig vid tidpunkten för avtalets undertecknande, föreskrivs följande:

”Beslut om verkställighet ska meddelas efter uppvisande av exekutionstitel. Med exekutionstitel avses

…

b) en handling vilken av domstol har försetts med ett verkställighetsbeslut.”

19 Sedan den 1 juni 2010 har denna bestämmelse följande lydelse:

”Beslut om verkställighet ska meddelas efter uppvisande av exekutionstitel. Med exekutionstitel avses

…

b) en handling vilken av domstol eller notarius publicus har försetts med ett verkställighetsbeslut.”

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

20 Den 27 oktober 2008 ingick låntagaren och banken ett avtal om fastighetslån (nedan kallat låneavtalet), utställt i schweiziska franc (CHF). Banken åtog sig genom detta avtal att ställa ett belopp på 132 848 CHF (cirka 118 140 euro) till låntagarens förfogande för att refinansiera ett lån. Samma dag lät låntagaren notarius publicus upprätta en officiell handling, med rubriken ”ensidig förklaring om åtagande”, i vilken villkoren i låneavtalet angavs.

21 Punkt I.4 i låneavtalet, vars innehåll också återfinns i nämnda notariebestyrkta handling, har följande lydelse:

”För att avgöra tvister om reglering av konton eller tillgodose krav från banken, för att bestämma lånebeloppet eller beloppet för någon annan obetald skuld vid en viss tidpunkt som beviljats i enlighet med denna handling, och för att bestämma det faktiska utbetalningsdatumet och förfallodatumet för en betalningsskyldighet, samt för att fastställa andra omständigheter eller uppgifter som krävs för direkt verkställighet i domstol, har parterna förklarat att de är skyldiga att godta en notariebestyrkt bevishandling som upprättats på grundval av gäldenärens konton i banken och bankens register och bokföring som tillförlitligt och obestridligt bevis.

Vid utebliven amortering eller betalning av ränta och omkostnader, eller om betalningen inte överensstämmer med villkoren i avtalet, ska förutom förevarande handling den notariebestyrkta bevishandling som upprättats på grundval av gäldenärens konton i banken och bankens register och bokföring, utgöra bevis för den obetalda lånefordran och för obetalda räntor och omkostnader vid en viss tidpunkt, vilka ligger till grund för ett verkställighetsförfarande, och för de ovan angivna omständigheterna. Genom att underteckna detta avtal bekräftar parterna att de är skyldiga att godta bevishandlingen.

Om det på begäran av banken skulle inledas ett verkställighetsförfarande, ska parterna eller gäldenären begära att den notarius publicus som bestyrkte förevarande handling, eller en notarius publicus som på annat sätt är behörig, ska intyga storleken på lånefordran samt ränta och omkostnader som förfallit till betalning eller annan obetald skuld till följd av det ovannämnda lånet och de ovannämnda

omständigheterna och uppgifterna i en notariebestyrkt handling, på grundval av gäldenärens konton i banken och bankens register och bokföring och efter att ha granskat registren. Parterna eller gäldenären medger att banksekretessen hävs beträffande dessa uppgifter.”

22 Det framgår av beslutet om hänskjutande att låneavtalet ger banken rätt att häva avtalet med omedelbar verkan för det fall låntagaren allvarligt åsidosätter sina avtalsenliga skyldigheter, såsom bristande uppfyllelse av en betalningsskyldighet. Eftersom alla fordringar som grundar sig på detta avtal förfaller till betalning efter hävningen, har banken rätt till omedelbar återbetalning av det utestående beloppet.

23 Den 5 januari 2016 väckte låntagaren talan vid den ungerska domstolen i första instans. Låntagaren gjorde gällande att det villkor som anges i punkt I.4 i låneavtalet och den motsvarande bestämmelsen i den officiella handling som upprättats i samband med ingåendet av låneavtalet var oskäliga, eftersom låntagaren genom denna klausul hade åtagit sig att godta att banken ensidigt kunde fastställa att låntagaren brutit mot avtalet, med följden att låntagarens skuld förfaller till betalning och att banken direkt kan begära verkställighet på grundval av denna officiella handling, som har bevisvärde, eftersom den är försedd med ett verkställighetsbeslut. Enligt låntagaren omkastar denna klausul bevisbördan till nackdel för konsumenten, eftersom konsumenten blir tvungen att vid oenighet vända sig till en domstol för att motsätta sig verkställighet.

24 Banken yrkade att talan skulle ogillas. Enligt banken innebär den i det nationella målet aktuella klausulen inte att banken ensidigt kan fastställa huruvida låntagaren har uppfyllt sina skyldigheter. Klausulen varken omkastar bevisbördan eller berövar låntagaren möjligheten att göra gällande sina anspråk. Även när det är fråga om en handling upprättad inför notarius publicus som intygar skuldens storlek, är det enligt ungersk rätt alltid möjligt att lägga fram motbevisning. Dessutom ankommer det, även inom ramen för ett förenklat förfarande för verkställighet, alltid på banken att styrka fordrans belopp. Nämnda klausul gör det inte möjligt för banken att ensidigt fastställa att skulden har förfallit till betalning eller att påtvinga låntagaren bankens egen tolkning av bestämmelserna i låneavtalet.

25 Den ungerska domstolen i första instans ogillade låntagarens talan på den grunden att den i det nationella målet aktuella klausulen inte är oskälig och endast anger närmare bestämmelser som ska iakttas för att intyga skulden. När det gäller verkställigheten ansåg denna domstol att det när verkställighet beslutas inte är möjligt att kontrollera huruvida låntagaren har brustit i sina förpliktelser. Låntagaren hade emellertid kunnat upplysa den person som ansvarar för verkställigheten om att hon uppfyllt sina skyldigheter och, vid behov, inleda ett förfarande i syfte att förhindra verkställighet. I detta förfarande hade låntagaren kunnat bestrida fordran.

26 Låntagaren överklagade domen till den hänskjutande domstolen. Låntagaren framhöll att det villkor som är i fråga i målet vid den nationella domstolen kan medföra en obalans till nackdel för konsumenten, i den mening som avses i direktiv 93/13, genom att förenkla de möjligheter som banken har att göra gällande sina anspråk och som gör det svårare för konsumenten att försvara sig.

27 Den hänskjutande domstolen – som har erinrat om att det enligt 242 § i civillagen åligger den som erkänt en skuld att styrka att skulden inte finns kvar, att den inte kan göras gällande i domstol eller att avtalet inte är giltigt – anser att denna bestämmelse inte är tillämplig på klausulen i punkt I.4 i låneavtalet. Enligt den hänskjutande domstolen är nämnda bestämmelse, som omkastar bevisbördan om en skuld erkänns, endast tillämplig om skulden är klar och definierad. Så är dock inte fallet här.

28 Den hänskjutande domstolen anser dessutom att punkt I.4 i låneavtalet har samma verkan som 242 § i civillagen, vad gäller omvänd bevisbörda, genom att det, i händelse av oenighet, ankommer på låntagaren att bevisa att banken inte har en sådan rätt samt att väcka talan vid domstol för att bestrida att verkställigheten eller giltigheten av låneavtalet i fråga är berättigad. I ett förfarande som syftar till att begränsa eller utesluta tvångsverkställighet, är kraven vad avser tidsfrister och bevis

strängare än i vanliga tvistemålsförfaranden. Genom att kräva att skulden – även om den inte nödvändigtvis erkänns av gäldenären – ska styrkas med hjälp av en officiell handling med bevisvärde på grundval av bankens register, medför klausulen således en obalans till nackdel för konsumenten.

29 Den hänskjutande domstolen hyser tvivel om huruvida nämnda klausul omfattas av punkt 1 m och q i bilagan till direktiv 93/13 och om hur den ska bedöma huruvida en sådan klausul är oskälig. Den hänskjutande domstolen har i detta avseende påpekat att nämnda bilaga har införlivats med ungersk rätt och att de villkor som avses i 1 § punkt 1 i regeringsdekretet ska anses vara oskäliga, utan att någon ytterligare prövning är nödvändig.

30 Den hänskjutande domstolen har påpekat att enligt artikel 8 i direktiv 93/13 får medlemsstaterna, inom det område som omfattas av detta direktiv, anta strängare bestämmelser som är förenliga med fördraget, för att säkerställa bästa möjliga skydd för konsumenten. Den nationella lagstiftaren har således befogenhet att utan ytterligare prövning förklara att de villkor som avses i artikel 3.3 i direktiv 93/13, jämförd med punkt 1 i bilagan till detta direktiv, är oskäliga.

31 Vad gäller frågan huruvida en sådan klausul som den som är i fråga i målet vid den nationella domstolen omfattas av punkt 1 q i bilagan till direktiv 93/13, har den hänskjutande domstolen påpekat att även om det i den ungerska språkversionen av denna bestämmelse, hänvisas till villkor ”vars föremål eller konsekvens är …” [”ayant pour objet ou pour effet”], hänvisas det i andra språkversioner av nämnda bestämmelse, däribland den tyska, den polska, den tjeckiska och den slovenska, till villkor ”vars mål eller konsekvens är …”. På grundval av de sistnämnda språkversionerna kan det anses att det berörda finansinstitutet, genom att införa denna klausul i det berörda avtalet, har haft som mål att kasta om bevisbördan.

32 Den hänskjutande domstolen har härvid ställt sig frågan huruvida artikel 3.3 i direktiv 93/13, jämförd med punkt 1 q i bilagan till samma direktiv, ska tolkas så, att den avser ett villkor som syftar till att kasta om bevisbördan, så att en förenklad tvångsverkställighet kan genomföras, för det fall konsumenten allvarligt åsidosätter sina skyldigheter, även om detta förenklade verkställighetsförfarande också kan grundas på nationell rätt, oberoende av nämnda klausul.

33 Den hänskjutande domstolen anser att även om den i det nationella målet aktuella klausulen föreskriver ett verkställighetsförfarande inför notarius publicus som redan föreskrivs i ungersk rätt, skulle denna klausul kunna vara oskälig, eftersom den, genom att banken ges möjlighet att fastställa det utestående beloppet, får till följd att det inte kan inledas en lojal och jämlik förhandling med låntagaren och att låntagaren tvingas att inleda ett kostsamt rättsligt förfarande. Slutligen är de potentiella följderna av nämnda villkor i händelse av en tvist inte helt begripliga för genomsnittskonsumenten när avtalet ingås.

34 Den hänskjutande domstolen har påpekat att en liknande situation som den som är aktuell i det nationella målet låg till grund för dom av den 1 oktober 2015, ERSTE Bank Hungary (C-32/14, EU:C:2015:637). Denna dom har emellertid tillämpats på helt skilda sätt av de ungerska domstolarna vad gäller sådana avtalsvillkor som dem som är i fråga i målet vid den nationella domstolen.

35 Den hänskjutande domstolen har framhållit att enligt Kúria (Högsta domstolen, Ungern) kan, om en officiell handling förses med ett verkställighetsbeslut, gäldenären bara bestrida skulden enligt 369 § civilprocesslagen i ett förfarande om avskrivning eller begränsning av verkställigheten. Det rör sig emellertid om en konsekvens som följer av de förfaranderegler som är tillämpliga på notariebestyrkta handlingar och på beslut om verkställighet. Klausuler som liknar dem som är i fråga i det nationella målet påverkar således inte konsumentens rättsliga ställning och är inte på något sätt till nackdel för konsumenten i detta avseende. Det förhållandet att bevisbördan åvilar konsumenten enligt 164 § punkt 1 i civilprocesslagen är nämligen en naturlig del av de förfaranden som syftar till att hindra eller begränsa verkställigheten, vilket innebär att den officiella handling som upprättats inför notarius publicus inte ökar konsumentens bevisbörda.

36 Andra domstolar än Kúria (Högsta domstolen) har emellertid förklarat att en sådan klausul är ägnad att kasta om bevisbördan till nackdel för konsumenten.

37 Den hänskjutande domstolen har vidare påpekat att det villkor som är i fråga i det nationella målet i enlighet med punkt 1 m i bilagan till direktiv 93/13 skulle kunna anses vara ett villkor vars mål eller konsekvens är att ge näringsidkaren rätt att avgöra om den levererade varan eller tjänsten överensstämmer med avtalet, eller att ge denne rätt att ensam tolka ett avtalsvillkor.

38 Mot denna bakgrund beslutade Fővárosi Ítélőtábla (regional appellationsdomstol för huvudstaden Budapest) att vilandeförklara målet och ställa följande frågor till EU-domstolen:

”1) Ska punkt 1 q i bilagan till [direktiv 93/13] tolkas så, att den, i egenskap av unionsrättslig bestämmelse som utgör tvingande rätt, generellt förbjuder (och gör det onödigt att göra efterföljande prövningar) att en långivare ålägger en gäldenär som har ställning som konsument ett avtalsvillkor, i form av ett allmänt villkor som inte har varit föremål för individuell förhandling, vars syfte eller konsekvens är att kasta om bevisbördan?

2) Om det enligt punkt 1 q i bilagan till [direktiv 93/13] är nödvändigt att pröva avtalsvillkorets syfte eller konsekvens, kan då följande typer av avtalsvillkor anses hindra konsumenterna från att utöva sina rättigheter

– enligt vilket en gäldenär som har ställning som konsument har välgrundade skäl att tro att han eller hon måste fullgöra avtalet i sin helhet, vilket innefattar alla villkor i det, på det sätt och i den utsträckning som långivaren har föreskrivit, även om gäldenären är övertygad om att den prestation som långivaren kräver helt eller delvis inte är utkrävbar, eller

– vars konsekvens är att konsumentens tillgång till en tvistlösningsmetod som bygger på rättvisa förhandlingar begränsas eller utesluts, på grund av att det är tillräckligt för långivaren att åberopa detta avtalsvillkor för att tvisten ska anses avgjord?

3) Om det ska avgöras huruvida de avtalsvillkor som räknas upp i bilagan till [direktiv 93/13] är oskäliga mot bakgrund av kriterierna i artikel 3.1 i direktivet, ska då kravet i artikel 5 i direktivet på att villkor ska vara klart och begripligt formulerade anses vara uppfyllt i fråga om ett avtalsvillkor som har betydelse för konsumentens beslut rörande fullgörandet av avtalet, rörande lösningen av tvister med långivaren genom förfaranden i eller utanför domstol eller rörande utövandet av rättigheter, när villkoret visserligen rent grammatiskt är tydligt formulerat, men dess rättsverkningar bara kan fastställas genom tolkning av nationella bestämmelser, med avseende på vilka det inte fanns någon enhetlig rättspraxis när avtalet ingicks och med avseende på vilka det inte heller har utvecklats någon praxis under de efterföljande åren?

4) Ska punkt 1 m i bilagan till [direktiv 93/13] tolkas så, att ett avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling även kan anses oskäligt när det ger den part som har ingått avtal med konsumenten en rätt att ensidigt avgöra huruvida konsumentens prestation uppfyller villkoren i avtalet och när konsumenten förklarar att han eller hon är bunden av det redan innan den eller andra avtalsparten har tillhandahållit någon prestation?”

Prövning av tolkningsfrågorna

Huruvida frågorna kan tas upp till sakprövning

39 Banken har gjort gällande att tolkningsfrågorna inte kan tas upp till sakprövning på grund av att de är hypotetiska. När det gäller de två första frågorna har banken hävdat att den hänskjutande domstolen utgår från det felaktiga antagandet att det villkor som är i fråga i det nationella målet omkastar bevisbördan till nackdel för konsumenten. Denna klausul är dessutom inte ägnad att inskränka konsumentens rätt att gå till domstol eller vidta andra rättsliga åtgärder. Punkt 1 q i bilagan till direktiv 93/13 är således inte tillämplig i det nationella målet. När det gäller den tredje frågan har banken hävdat att den rättspraxis som avser sådana villkor som dem som är i fråga i det nationella målet var enhetlig när låneavtalet ingicks, eftersom Kúria (Högsta domstolen) vid flera tillfällen har slagit fast att sådana villkor inte påverkar konsumentens rättigheter eller skyldigheter i förhållande till tillämpliga nationella rättsregler. Vad slutligen beträffar den fjärde frågan har banken gjort gällande att punkt 1 m i bilagan till direktiv 93/13 inte är tillämplig på den i det nationella målet aktuella klausulen, eftersom den inte ger näringsidkaren rätt att avgöra huruvida konsumentens prestationer uppfyller villkoren i låneavtalet.

40 Det ska inledningsvis påpekas att enligt fast rättspraxis presumeras nationella domstolars frågor om tolkningen av unionsrätten vara relevanta. Dessa frågor ställs mot bakgrund av den beskrivning av omständigheterna i målet och tillämplig lagstiftning som den nationella domstolen på eget ansvar har lämnat och vars riktighet det inte ankommer på EU-domstolen att pröva. En begäran från en nationell domstol kan bara avvisas då det är uppenbart att den begärda tolkningen av unionsrätten inte har något samband med de verkliga omständigheterna eller saken i det nationella målet eller då frågorna är hypotetiska eller EU-domstolen inte har tillgång till sådana uppgifter om de faktiska eller rättsliga omständigheterna som är nödvändiga för att kunna ge ett användbart svar på de frågor som ställts till (dom av den 20 september 2018, OTP Bank och OTP Faktoring, C-51/17, EU:C:2018:750, punkt 37 och där angiven rättspraxis).

41 Såsom generaladvokaten också har påpekat i punkt 37 i sitt förslag till avgörande framgår det inte klart av begäran om förhandsavgörande i förevarande mål att de hypotetiska aspekter som den hänskjutande domstolen tagit upp inte skulle motsvara situationen i det mål den har att avgöra.

42 Det ska dessutom påpekas att inom ramen för det förfarande som föreskrivs i artikel 267 FEUF, som grundar sig på en tydlig funktionsfördelning mellan de nationella domstolarna och EU-domstolen, är den nationella domstolen ensam behörig att bedöma de faktiska omständigheterna och de nationella rättsreglerna (se, för ett liknande resonemang, dom av den 27 februari 2019, Associação Peço a Palavra m.fl., C-563/17, EU:C:2019:144, punkt 36 och där angiven rättspraxis). I förevarande fall ankommer det följaktligen uteslutande på den hänskjutande domstolen att bedöma betydelsen och räckvidden av det villkor som är i fråga i det nationella målet.

43 Tolkningsfrågorna kan således tas upp till sakprövning.

Den första frågan

44 Den hänskjutande domstolen har ställt den första frågan för att få klarhet i huruvida artikel 3.3 i direktiv 93/13, jämförd med punkt 1 q i bilagan till detta direktiv, ska tolkas så, att ett avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling, och vars syfte eller konsekvens är att kasta om bevisbördan, allmänt och utan ytterligare prövning ska anses oskäligt.

45 Det framgår av ordalydelsen i artikel 3.3 i direktiv 93/13 att bilagan till detta direktiv innehåller en vägledande, inte uttömmande lista på villkor som kan anses oskäliga. Bilagan till direktiv 93/13 utgör visserligen, såsom domstolen redan har slagit fast, en viktig omständighet som den behöriga domstolen kan lägga till grund för sin bedömning av huruvida ett villkor är oskäligt (se, för ett liknande resonemang, beslut av den 3 april 2014, Sebestyén, C-342/13, EU:C:2014:1857, punkt 32 och där angiven rättspraxis). Det är emellertid ostridigt att ett villkor som förekommer i förteckningen i nämnda bilaga inte nödvändigtvis måste anses oskäligt och omvänt att ett villkor som inte förekommer där icke desto mindre kan anses oskäligt (se, för ett liknande resonemang, dom av den 7 maj 2002, kommissionen/Sverige, C-478/99, EU:C:2002:281, punkt 20).

46 Av detta följer att det ankommer på den nationella domstolen att, med stöd av artikel 3.1 och 3.3 i direktiv 93/13, jämförd med punkt 1 q i bilagan till samma direktiv, pröva huruvida den aktuella klausulen, i strid med kravet på god sed medför en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten.

47 Enligt artikel 8 i direktiv 93/13 får medlemsstaterna emellertid, för att säkerställa bästa möjliga skydd för konsumenten, inom det område som omfattas av detta direktiv, anta eller behålla strängare bestämmelser som är förenliga med fördraget. Det står således i princip medlemsstaterna fritt att utsträcka det skydd som föreskrivs i artikel 3.1 och 3.3 i direktivet, jämförd med punkt 1 i bilagan till nämnda direktiv, genom att generellt förklara att de standardklausuler som räknas upp i denna punkt är oskäliga, utan att det krävs en kompletterande undersökning enligt kriterierna i artikel 3.1 i direktiv 93/13.

48 Det framgår av de handlingar som getts in till domstolen att de villkor som avses i punkt 1 q i bilagan till direktiv 93/13, enligt ungersk rätt, verkligen anses vara oskäliga, och detta utan att det är nödvändigt att göra en kompletterande undersökning. Det ankommer emellertid endast på den hänskjutande domstolen att avgöra huruvida så är fallet. Om så är fallet, ankommer det även på den hänskjutande domstolen att avgöra huruvida det villkor som är i fråga i det nationella målet omfattas av artikel 1 § punkt 1 j i regeringsdekretet.

49 Mot bakgrund av det ovan anförda ska den första frågan besvaras enligt följande. Artikel 3.3 i direktiv 93/13, jämförd med punkt 1 q i bilagan till detta direktiv, ska tolkas så, att ett avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling, och vars syfte eller konsekvens är att kasta om bevisbördan till nackdel för konsumenten, enligt denna bestämmelse inte allmänt och utan ytterligare prövning anses oskäligt.

Den andra frågan

50 Den hänskjutande domstolen har ställt den andra frågan för att få klarhet i huruvida artikel 3.3 i direktiv 93/13, jämförd med punkt 1 q i bilagan till detta direktiv, ska tolkas så, att den omfattar ett avtalsvillkor vars syfte eller konsekvens är att dels ge konsumenten intrycket att denne är skyldig att uppfylla samtliga sina skyldigheter enligt avtalet, även om denne anser att vissa prestationer inte är förfallna, dels att inskränka konsumentens rätt att gå till domstol eller vidta andra rättsliga åtgärder, när det utestående belopp denne är skyldig att betala enligt avtalet fastställts genom notariebestyrkt handling som har bevisvärde, och som gör att borgenären kan avsluta tvisten.

51 Det framgår av ordalydelsen i punkt 1 q i bilagan till direktiv 93/13 att denna punkt avser villkor vars mål eller konsekvens är att upphäva eller inskränka konsumentens rätt att gå till domstol eller vidta andra rättsliga åtgärder.

52 Domstolen har, vad gäller villkor som kan omfattas av punkt 1 q i bilagan till direktiv 93/13, jämförd med artikel 3.1 i samma direktiv, redan slagit fast att den nationella domstolen ska bedöma huruvida, och i så fall i vilken grad, det aktuella avtalsvillkoret strider mot de regler som är tillämpliga om inget

har avtalats mellan parterna, med följden att det med hänsyn till de processuella medel som konsumenten förfogar över blir svårare för vederbörande att få tillgång till rättslig prövning och att utöva sin rätt till försvar (se, för ett liknande resonemang, dom av den 14 mars 2013, Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, punkt 75).

53 Av detta följer att en klausul som inte är ägnad att försätta konsumenten i en mindre fördelaktig rättslig situation än den som föreskrivs i gällande nationell rätt inte omfattas av punkt 1 q i bilagan till direktiv 93/13, jämförd med artikel 3.1 i samma direktiv. Punkt 1 q i nämnda bilaga avser således klausuler med rättsliga följder som kan fastställas på ett objektivt sätt. Denna slutsats påverkas inte av den omständigheten att införandet av en sådan klausul i ett avtal kan ge konsumenten intrycket att dennes tillgång till rättsmedlen är begränsad och att denne därför är skyldig att uppfylla alla skyldigheter som följer av avtalet, detta eftersom det aktuella villkoret inte påverkar konsumentens rättsliga ställning med hänsyn till tillämplig nationell lagstiftning.

54 Enligt den hänskjutande domstolen framgår det av den i det nationella målet aktuella klausulen att borgenären, såsom föreskrivs i ungersk rätt, har möjlighet att, för det fall konsumenten allvarligt åsidosätter sina avtalsenliga skyldigheter, på grundval av en handling som upprättats inför notarius publicus, kan begära tvångsverkställighet vad avser det utestående belopp som konsumenten är skyldig att betala. Den hänskjutande domstolen har även angett att gäldenären kan inleda ett förfarande som syftar till att hindra eller begränsa verkställigheten.

55 Vad avser samma förenklade förfarande för verkställighet har domstolen i punkt 60 i dom av den 1 oktober 2015, ERSTE Bank Hungary (C-32/14, EU:C:2015:637), påpekat att konsumenten, med tillämpning av 209/A § punkt 1 i civillagen kan dels väcka talan för att bestrida giltigheten av avtalet, dels inleda ett förfarande om hinder för verkställigheten eller begränsning av verkställigheten enligt 369 § i civilprocesslagen. Inom ramen för sistnämnda förfarande kan konsumenten, enligt 370 § i civilprocesslagen, ansöka om uppskov med verkställigheten av avtalet.

56 Under dessa omständigheter framstår det som att det villkor som är i fråga i det nationella målet inte påverkar konsumentens rättsliga ställning, eftersom villkoret varken upphäver eller inskränker konsumentens rätt att gå till domstol eller vidta andra rättsliga åtgärder, i den mening som avses i punkt 1 q i bilagan till direktiv 93/13. Det ankommer emellertid på den hänskjutande domstolen att pröva huruvida så är fallet.

57 En klausul som ger borgenären möjlighet att ensidigt avsluta varje tvist, varvid det utestående beloppet fastställs på grundval av bankens register, genom en handling upprättad inför notarius publicus, som notarius publicus kan förse med ett verkställighetsbeslut, kan däremot omfattas av punkt 1 q i bilagan till direktiv 93/13. I den mån en sådan klausul ger näringsidkaren rätt att slutligt avgöra eventuella tvister rörande avtalsförpliktelser, innebär den nämligen att den upphäver eller inskränker konsumentens rätt att gå till domstol eller vidta andra rättsliga åtgärder, i den mening som avses i nämnda bestämmelse.

58 Såsom har påpekats i punkt 54 i förevarande dom, framgår det emellertid att det villkor som är i fråga i det nationella målet inte är ägnat att upphäva eller inskränka rätten att gå till domstol eller att vidta andra rättsliga åtgärder med hänsyn till de processuella regler som föreskrivs i tillämplig ungersk rätt, vilket det ankommer på den hänskjutande domstolen att kontrollera.

59 Domstolen har redan slagit fast att artikel 6.1 och artikel 7.1 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att de inte utgör hinder för en nationell lagstiftning såsom den i det nationella målet, enligt vilken en notarius publicus – som med beaktande av formella krav har upprättat en officiell handling avseende ett avtal mellan en näringsidkare och en konsument – kan förse denna handling med ett verkställighetsbeslut eller vägra att avlägsna ett sådant beslut, trots att det inte vid något tillfälle har gjorts någon prövning av huruvida avtalsvillkoren är oskäliga, detta dock under förutsättning att de processuella regler som föreskrivs i nationell rätt, under omständigheterna i det aktuella målet, garanterar ett effektivt

domstolsskydd för konsumenten, vilket det ankommer på den nationella domstolen att pröva (se, för ett liknande resonemang, dom av den 1 oktober 2015, ERSTE Bank Hungary, C-32/14, EU:C:2015:637, punkterna 64 och 65).

60 Mot bakgrund av det ovan anförda ska den andra frågan besvaras enligt följande. Artikel 3.3 i direktiv 93/13, jämförd med punkt 1 q i bilagan till detta direktiv, ska tolkas så, att den å ena sidan inte omfattar ett avtalsvillkor vars syfte eller konsekvens är att ge konsumenten intrycket att denne är skyldig att uppfylla samtliga sina skyldigheter enligt avtalet, även om denne anser att vissa prestationer inte är förfallna, eftersom det aktuella villkoret inte påverkar konsumentens rättsliga ställning med hänsyn till tillämplig nationell lagstiftning, å andra sidan omfattar ett avtalsvillkor vars syfte eller konsekvens är att inskränka konsumentens rätt att gå till domstol eller att vidta andra rättsliga åtgärder, när det utestående beloppet fastställts genom en notariebestyrkt handling som har bevisvärde, och som gör att borgenären ensidigt och slutgiltigt kan avsluta tvisten.

Den tredje frågan

61 Den hänskjutande domstolen har ställt den tredje frågan för att få klarhet i huruvida artikel 5 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att det enligt denna bestämmelse krävs att näringsidkaren lämnar kompletterande uppgifter om ett villkor som är klart formulerat, men vars rättsverkningar endast kan fastställas genom en tolkning av bestämmelser i nationell rätt som inte är föremål för en enhetlig rättspraxis.

62 Det ska inledningsvis erinras om att det följer av domstolens rättspraxis att kravet på öppenhet i avtalsvillkor, vilket det bland annat erinras om i artikel 5 i direktiv 93/13, inte bara innebär att den berörda klausulen måste vara begriplig för konsumenten på ett grammatiskt plan, utan även att den ska göra det möjligt för konsumenten att, på grundval av klara och begripliga kriterier, bedöma vad de ekonomiska följderna av avtalet blir för vederbörande (se, för ett liknande resonemang, dom av den 30 april 2014, Kásler och Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, punkt 75, och dom av den 9 juli 2015, Bucura, C-348/14, ej publicerad, EU:C:2015:447, punkt 55).

63 Denna rättspraxis kräver att de mekanismer som används för att beräkna skulden och det belopp som konsumenten ska ersätta är transparenta och begripliga och att näringsidkaren, i förekommande fall, lämnar nödvändiga kompletterande uppgifter för detta ändamål (se, för ett liknande resonemang, dom av den 20 september 2017, Andriciuc m.fl., C-186/16, EU:C:2017:703, punkt 51).

64 Som ett fortsatt resonemang om kravet på öppenhet när det gäller de ekonomiska följderna som ett avtal har för konsumenten, ska det påpekas att domstolen har slagit fast att det, i en situation där vissa av villkoren för ändring av kostnaderna för den tjänst som ska tillhandahållas anges i tvingande bestämmelser i lag eller annan författning, i den mening som avses i artikel 1.2 i direktiv 93/13, eller när dessa bestämmelser föreskriver att konsumenten har rätt att säga upp avtalet är det avgörande att näringsidkaren upplyser konsumenten om dessa bestämmelser (se, för ett liknande resonemang, dom av den 26 april 2012, Aziz, C-472/10, EU:C:2012:242, punkt 29).

65 Domstolen har dessutom, i ett annat sammanhang, som rörde en klausul som föreskrev att lagen i den stat där säljaren har sitt hemvist ska tillämpas, slagit fast att säljaren i princip är skyldig att informera konsumenten om att det finns sådana tvingande bestämmelser som artikel 6.2 i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 593/2008 av den 17 juni 2008 om tillämplig lag för avtalsförpliktelser (Rom I) (EUT L 177, 2008, s. 6), i vilken det föreskrivs att valet av tillämplig lag inte får medföra att konsumenten berövas det skydd som tillförsäkras konsumenten genom bestämmelser som inte kan avtalas bort enligt den lag som hade varit tillämplig, om inget lagval gjorts (se, för ett liknande resonemang, dom av den 28 juli 2016, Verein für Konsumenteninformation, C-191/15, EU:C:2016:612, punkt 69).

66 Det följer emellertid inte av den rättspraxis som det hänvisas till i punkterna 64 och 65 i förevarande dom att näringsidkaren även är skyldig att, innan ett avtal ingås, informera konsumenten om de allmänna processrättsliga bestämmelserna i den stat där denne själv har sitt hemvist, såsom bestämmelser om fördelningen av bevisbördan och tillhörande rättspraxis.

67 Det ska bland annat påpekas att det i målet vid den nationella domstolen inte är fråga om en klausul om fastställande av tillämplig rätt till förmån för domstolen i den medlemsstat där näringsidkaren har sitt säte, medan konsumenten är bosatt i en annan medlemsstat. Vad gäller en sådan situation framgår det av direktiv 93/13, såsom bland annat bekräftas i dess femte skäl, att unionslagstiftaren utgår från att konsumenterna normalt sett inte känner till de andra medlemsländernas lagregler gällande avtal om försäljning av varor eller tillhandahållande av tjänster.

68 Till skillnad från de mål som avgjordes genom de domar som det hänvisas till i punkterna 64 och 65 i förevarande dom, avser det aktuella nationella målet inte näringsidkarens skyldighet att informera konsumenten om att det finns tvingande bestämmelser i internationell privaträtt. Det nationella målet rör inte heller näringsidkarens skyldighet att informera konsumenten om de tvingande bestämmelser enligt vilka det belopp som ska betalas av konsumenten kan variera och som, av detta skäl, har en direkt inverkan på de ekonomiska konsekvenser som avtalet medför för konsumenten. I målet vid den nationella domstolen är det däremot fråga om att informera konsumenten om allmänna processrättsliga bestämmelser avseende fördelningen av bevisbördan och om hur de tolkades i rättspraxis vid tidpunkten för avtalets ingående.

69 Att under sådana omständigheter ålägga näringsidkaren en skyldighet att informera konsumenten om förekomsten av allmänna processrättsliga bestämmelser och tillhörande rättspraxis, skulle gå utöver vad som rimligen kan förväntas av näringsidkaren som en del av kravet på öppenhet.

70 Mot bakgrund av det ovan anförda ska den tredje frågan besvaras enligt följande. Artikel 5 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att det enligt denna bestämmelse inte krävs att näringsidkaren lämnar kompletterande uppgifter om ett villkor som är klart formulerat, men vars rättsverkningar endast kan fastställas genom en tolkning av bestämmelser i nationell rätt som inte är föremål för en enhetlig rättspraxis.

Den fjärde frågan

71 Den hänskjutande domstolen har ställt den fjärde frågan för att få klarhet i huruvida artikel 3.3 i direktiv 93/13, jämförd med punkt 1 m i bilagan till detta direktiv, ska tolkas så, att den omfattar ett avtalsvillkor som ger näringsidkaren rätt att ensidigt avgöra huruvida konsumentens prestation uppfyller villkoren i avtalet.

72 Punkt 1 m i bilagan till direktiv 93/13 avser villkor vars mål eller konsekvens är att ge näringsidkaren rätt att avgöra om den levererade varan eller tjänsten överensstämmer med avtalet, eller att ge denne rätt att ensam tolka ett avtalsvillkor.

73 Eftersom det i princip är näringsidkaren som agerar i egenskap av säljare eller tjänsteleverantör, ska denna bestämmelse anses avse avtalsvillkor som gör det möjligt för näringsidkaren att, i fall av klagomål eller bestridande från konsumentens sida vad rör den tjänst som tillhandahållits eller den vara som levererats, ensidigt fastställa huruvida dennes egen prestation uppfyller villkoren i avtalet.

74 Det är nämligen utrett att det i punkt 1 m i bilagan till direktiv 93/13 inte hänvisas till konsumentens skyldigheter enligt avtalet, utan endast till näringsidkarens skyldighet. Denna bestämmelse avser således inte villkor som gör det möjligt för näringsidkaren att ensidigt bedöma huruvida konsumentens motprestation, vilken består i att amortera en skuld och att betala de därtill knutna kostnaderna, har verkställts i enlighet med avtalet.

75 Mot bakgrund av det ovan anförda ska den fjärde frågan besvaras enligt följande. Artikel 3.3 i direktiv 93/13, jämförd med punkt 1 m i bilagan till detta direktiv, ska tolkas så, att den inte omfattar ett avtalsvillkor som ger näringsidkaren rätt att ensidigt avgöra huruvida konsumentens prestation uppfyller villkoren i avtalet.

Rättegångskostnader

76 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (tredje avdelningen) följande:

1) **Artikel 3.3 i rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal, jämförd med punkt 1 q i bilagan till detta direktiv, ska tolkas så, att ett avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling, och vars syfte eller konsekvens är att kasta om bevisbördan, enligt denna bestämmelse inte allmänt och utan ytterligare prövning anses oskäligt.**

2) **Artikel 3.3 i direktiv 93/13, jämförd med punkt 1 q i bilagan till detta direktiv, ska tolkas så, att den å ena sidan inte omfattar ett avtalsvillkor vars syfte eller konsekvens är att ge konsumenten intrycket att denne är skyldig att uppfylla samtliga sina skyldigheter enligt avtalet, även om denne anser att vissa prestationer inte är förfallna, eftersom det aktuella villkoret inte påverkar konsumentens rättsliga ställning med hänsyn till tillämplig nationell lagstiftning, å andra sidan omfattar ett avtalsvillkor vars syfte eller konsekvens är att inskränka konsumentens rätt att gå till domstol eller att vidta andra rättsliga åtgärder, när det utestående beloppet fastställts genom notariebestyrkt handling som har bevisvärde, och som gör att borgenären ensidigt och slutgiltigt kan avsluta tvisten.**

3) **Artikel 5 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att det enligt denna bestämmelse inte krävs att näringsidkaren lämnar kompletterande uppgifter om ett villkor som är klart formulerat, men vars rättsverkningar endast kan fastställas genom en tolkning av bestämmelser i nationell rätt som inte är föremål för en enhetlig rättspraxis.**

4) **Artikel 3.3 i direktiv 93/13, jämförd med punkt 1 m i bilagan till detta direktiv, ska tolkas så, att den inte omfattar ett avtalsvillkor som ger näringsidkaren rätt att ensidigt avgöra huruvida konsumentens prestation uppfyller villkoren i avtalet.**

Underskrifter